

การวิเคราะห์สังคม เชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ตามต้นฉบับโบราณในภาคเหนือ

นางอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

006453
3

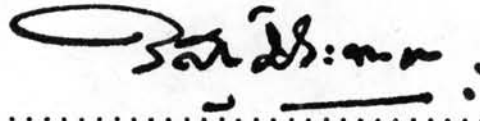
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๒๐

CHIENGMAI SOCIETY IN THE EARLY BANGKOK PERIOD :
AN ANALYSIS BASED ON NORTHERN THAILAND PALM LEAF MANUSCRIPTS

Mrs. Aroomrut Wichienkeo

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of History
Graduate School
Chulalongkorn University
1977

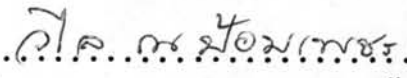
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

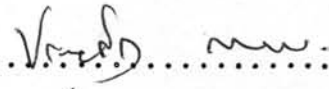

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ)

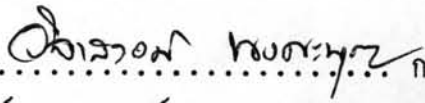
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

.... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วไล ฒ ป้อมเพชร)

.... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ฒ นคร)

.... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร)

.... กรรมการ
(อาจารย์ ชิตา สาระยา)

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ฒ นคร

ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์สังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ตามถนนขี้ไบลานในภาคเหนือ

โดย

นางอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

แผนกวิชา

ประวัติศาสตร์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์สังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตามต้นฉบับโบราณ
ในภาคเหนือ
ชื่อ นางอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว แผนกวิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา ๒๕๑๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาเรื่องราวของสังคมเชียงใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อาศัยข้อมูลจากเอกสารคัมภีร์โบราณในวัดทางภาคเหนือเป็นหลัก โดยมุ่งศึกษาสภาพชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมเชียงใหม่ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ในสังคม

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกเป็น ๕ บท มีบทนำและบทสรุปต่างหาก บทนำกล่าวถึงวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย ปัญหาและอุปสรรคในการค้นคว้าวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย บทที่ ๑ ศึกษาคุณค่าของเอกสารโบราณที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า โดยกล่าวถึงประเภทของเอกสารโบราณ ข้อดีข้อเสียของเอกสารประเภทนี้ และเนื้อหาในแต่ละฉบับ บทที่ ๒ กล่าวถึงประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่โดยทั่วไป ตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทที่ ๓ วิเคราะห์สภาพสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยพิจารณาจากชนชั้นปกครองคือ กษัตริย์ เจ้านาย และข้าราชการ กล่าวถึงสิทธิ อำนาจ หน้าที่และการบริหารราชการ บทที่ ๔ กล่าวถึงสภาพสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในด้านชนชั้นผู้ถูกปกครอง คือไพร่เมืองหรือประชาชน และทาสในสังคมเชียงใหม่ บทที่ ๕ กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ด้านการศึกษา ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี การเลื่อนฐานะในสังคมและการสมานลักษณะในสังคมเชียงใหม่.

Thesis Title   Chiengmai Society in the Early Bangkok Period :
                              An Analysis Based on Northern Thailand Palm Leaf
                              Manuscripts.
Name   Mrs. Aroonrut Wichienkeo   Department History
Academic Year   1976

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study Chiengmai society in the early Bangkok period, based primarily on the data taken from some northern monastery scripts. The study concentrates on the statuses of the different social classes as well as on the ways of living and the customs of Chiengmai society.

This thesis is divided into 5 chapters, not including the introduction and the conclusion parts.

The introduction states the scope of the study and the research method used as well as the problems involved and the benefits derived from the study. The first chapter evaluates the quality of the monastery scripts by classifying their different kinds and stating the advantages and disadvantages of using those scripts in doing this research as well as the content of each text in the scripts. The second chapter contains a general account of Chiengmai history, from the time of Mungrai Dynasty to the early Bangkok period. The third chapter analyses Chiengmai society in the early Bangkok period from

the aspect of the ruling classes, i.e. the kings, the royal families and the bureaucrats, by studying their respective rights, powers, duties, and administrations. The fourth chapter discusses the significance of the commoner and the slave in Chiengmai society. The fifth chapter deals with the ways of living of the different social classes, regarding education, religious beliefs, custom, social mobility and assimilation in the society.

กติกกรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง
ของหลายท่าน ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างยิ่ง จึงขอกล่าวนามเพื่อเป็นการขอบ
พระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ศาสตราจารย์ วิลาสว่างค์ พงศ์บุตร
อาจารย์สิงฆะ วรรณสัย อาจารย์สมหมาย เปรมจิต และอาจารย์มณี พยอมยงค์
ได้กรุณาอบเอกรสารคัมภีร์ไบเบิลใหญ่เขียนเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
ตลอดจนได้กรุณาให้คำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ยิ่ง โดยเฉพาะ ศาสตราจารย์
ดร.ประเสริฐ ณ นคร และศาสตราจารย์ วิลาสว่างค์ พงศ์บุตร อาจารย์ที่ปรึกษาและ
ควบคุมการวิจัย ได้กรุณาใช้เวลาอันมีค่าให้คำแนะนำ ตรวจสอบเอกรสารคัมภีร์ไบเบิล
ตลอดจนเอาใจใส่ช่วยเหลือตรวจแก้ข้อบกพร่องและส่วนงานการเขียนอย่างละเอียดโดยไม่
เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงอีกครั้งหนึ่ง และผู้เขียนขอ
กราบขอบพระคุณ คุณศรีชน คำแปง ซึ่งได้กรุณาใช้เวลาช่วยแนะนำผู้เขียนในการอ่าน
เอกรสารไบเบิลรวมทั้งคำยากต่าง ๆ ด้วย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ
ที่นี้

อนึ่ง ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช ศาสตราจารย์
ไพฑูรย์ พงศ์บุตร ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี คุ้ม ศาสตราจารย์ ดร.วไล ณ ป้อมเพชร
ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวนิช อาจารย์ธิดา สาระยา ดร.ประพิน
มโนมัยวิบูลย์ ดร. ม.ล.จ้อย นันทวิชรินทร์ อาจารย์นันทนา ปกป้อง อาจารย์วิชัย
รูปขำดี อาจารย์สุพัศตรา สุทธิลักษณ์ พ.อ.สมปอง เภาเจริญ ดร.พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์
และ อาจารย์ชัยนาค นาคบุปผา ท่านผู้กล่าวนามมานี้เป็นผู้มีพระคุณยิ่ง และให้ความเอื้อ
เพื่อแก่ผู้เขียนตลอดมา ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๘
กิตติกรรมประกาศ	๙
รายการภาพประกอบ	๑๑
บทนำ	๑๒
บทที่ ๑ คุณค่าเอกสารโบราณที่ใช้ในการศึกษาสังคมเชียงใหม่	๑๓
เอกสารโบราณที่ใช้ในการวิจัย	๑๔
ประวัติความเป็นมาและความสืบเนื่องแห่งกฎหมายลานนาไทย	๑๕
คำว่า "กฎหมาย" ในเอกสารโบราณของลานนาไทย	๑๕
ที่มาของกฎหมายลานนาไทย	๑๖
ความสืบเนื่องในระบบกฎหมายลานนาไทย	๑๖
บทที่ ๒ ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่	๑๗
สภาพบ้านเมืองลานนาไทยก่อนเสียเอกราชแกพม่า	๑๗
เชียงใหม่สมัยที่พม่าปกครอง	๑๗
เชียงใหม่สมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๑๗
สภาพสังคมเชียงใหม่โดยทั่วไปสมัยก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๑๗
ความชอบธรรมในการปกครองบ้านเมืองของกษัตริย์เชียงใหม่	๑๗
บทที่ ๓ สภาพสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : ศึกษาจากชนชั้นผู้ปกครอง	๑๗
ชนชั้นผู้ปกครอง - กษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนคร	๑๗
ชนชั้นเจ้านาย	๑๗

อำนาจหน้าที่ของชนชั้นผู้ปกครอง	๑๑๗
หน้าที่ของกษัตริย์หรือเจ้านคร	๑๒๒
เครื่องมือควบคุมกษัตริย์หรือเจ้าเมือง	๑๓๓
ชนชั้นผู้ปกครอง - ข้าราชการ	๑๓๘
อำนาจหน้าที่ของข้าราชการ	๑๔๔
คุณสมบัติของข้าราชการขุนนาง	๑๕๐
การบำเหน็จความชอบและการลงโทษข้าราชการ	๑๕๔
การควบคุมและการบริหารงานข้าราชการ	๑๕๖
รายได้ของแผ่นดิน	๑๖๓
ขบวนการยุติธรรมในสังคมเชียงใหม่	๑๖๘

บทที่ ๔ **สภาพสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : ศึกษาจากชนชั้น-**

ผู้ถูกปกครอง	๑๘๑
ชนชั้นผู้ถูกปกครอง - ไพรเมืองหรือประชาชน	๑๘๑
✓ ความสำคัญของไพร่เมือง	๑๘๒
การจำแนกรฐานะของไพร่เมือง	๑๘๕
การควบคุมไพร่เมือง	๑๘๗
การกำหนดชนชั้นในหมู่ไพร่	๑๘๑
สิทธิและหน้าที่ของไพร่เมือง	๑๘๕
✓ ฐานะของสตรีในสังคม	๒๑๘
✓ คุณสมบัติที่ดีของสตรี	๒๒๑
✓ คำตัวของสตรี	๒๒๑
✓ สิทธิของสตรี	๒๒๓

หน้า

ชนชั้นผู้ถูกปกครอง - ชา (ทาส)	๒๒๕
ประเภทของชา	๒๒๖
ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าชา กับชา	๒๓๔
การชื้อขายชา	๒๓๘
สภาพความเป็นอยู่ของชา	๒๔๒
ไพร่กลายเป็นชา	๒๔๔
ชาได้รับอิสระกลายเป็นไท	๒๕๐
บทที่ ๕ สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม- เชียงใหม่	๒๕๒
สภาพความเป็นอยู่ของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม	๒๕๒
การศึกษา	๒๕๔
✓ ศาสนาและประเพณี	๒๕๖
✓ พุทธศาสนาในลานนาไทย	๒๕๖
✓ อธิปไตยและพุทธศาสนาในสังคมลานนาไทย	๒๕๘
✓ ความเชื่อเกี่ยวกับผีฟ้า เทวดาและวิญญูต่าง ๆ ..	๒๖๖
✓ ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง	๒๖๘
✓ ความเชื่อในเรื่องซีกและอุบาทว์	๒๗๐
การเลื่อนฐานะในสังคม	๒๗๑
การสมานลักษณะในสังคมลานนาไทย	๒๗๔
สังคมเชียงใหม่และสังคมไทยภาคกลางเปรียบเทียบ	๒๘๐
บทสรุป	๒๘๐
บรรณานุกรม	๒๘๔

ภาคผนวก	๓๐๖
ประวัติการศึกษา	๓๓๑

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
๑	เอกสารโบราณ กฎหมายมังรายศาสตร์ ฉบับวัดเส้าไห้	๕
๒	ตัวหนังสือไทยวน ในกฎหมายมังรายศาสตร์ ฉบับวัดเส้าไห้	๕
๓	หอธรรม วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมืองเชียงใหม่	๑๐
๔	หอธรรม วัดเกตกกราม อำเภอเมืองเชียงใหม่	๑๐
๕	เจดีย์วัดแสนปาง อำเภอเมืองเชียงใหม่	๒๖๔
๖	ประเพณีงานศพของพระสงฆ์เมืองเหนือ	๒๖๔

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญ

อาณาจักรล้านนาไทยซึ่งมีเมือง เชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการปกครองและวัฒนธรรมนั้น นับว่าเป็นอาณาจักรที่สำคัญอาณาจักรหนึ่ง เพราะเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองและมีความเป็นมาารวมสมัยกับอาณาจักรไทยหลายอาณาจักร ไคแก อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักร-อยุธยา กรุงธนบุรี และ กรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องราวและประวัติศาสตร์ล้านนาไทย ส่วนใหญ่จะปรากฏในตำนานต่าง ๆ มากกว่าจะปรากฏในหลักฐานประเภทอื่น ปัจจุบัน ได้มีการศึกษาคุณค่าและถ่ายทอดเรื่องราวของอาณาจักรล้านนาไทยและเชียงใหม่จากคัมภีร์ใบลานประเภทต่าง ๆ มากขึ้น ประวัติศาสตร์ล้านนาไทยจึงขยายขอบเขตการศึกษาคุณค่ากว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน

เอกสารคัมภีร์ใบลานที่ค้นพบตามหอไตรต่าง ๆ มีหลายประเภท เป็นคัมภีร์ ทางศาสนา ตำนาน ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ วรรณคดี และธรรมศาสตร์หรือกฎหมายต่าง ๆ ผู้เขียนเห็นว่าคัมภีร์ใบลานประเภทธรรมศาสตร์ เป็นเอกสารที่มีคุณค่าที่จะใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาคุณค่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนาไทย โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ ศาสนสังคัม เพราะธรรมศาสตร์จะช่วยให้เข้าใจและสะท้อนถึงสภาพสังคมล้านนาไทยหรือ เชียงใหม่ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสังคม การจัดลำดับชั้นในสังคม ชั้นชั้นต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนธรรมเนียมประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ต่าง ๆ ในสังคมที่สันนิษฐานว่า ใช้ธรรมศาสตร์เป็นหลักในการปกครอง

ผู้เขียนมีความสนใจและต้องการศึกษาสภาพสังคมเชียงใหม่ โดยอาศัยคัมภีร์ ธรรมศาสตร์หรือกฎหมายต่าง ๆ เป็นหลักฐานในการวิจัย ผู้เขียนได้เลือกศึกษาคุณค่าสังคัม เชียงใหม่ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือสมัยที่ราชวงศ์เจ้าเจ็ดคนปกครองเชียงใหม่ใน ฐานะเมืองประเทศราชของไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๘ สมัยนั้นนับเป็นวาระระยะเวลาที่สำคัญ เพราะเป็นสมัยสุดท้ายที่ล้านนาไทยปกครองตนเองในฐานะประเทศราชของไทย หลัง พ.ศ. ๒๔๓๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปการปกครอง และ

โปรคไทยกเล็กเมืองประเทศราชทั้งหมด ลานนาไทยจึงกลายเป็นมณฑลพายัพมณฑลหนึ่งของไทย เป็นเมืองประเทศราชที่เมื่อรวมกับไทยแล้วก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองน้อยที่สุดและเป็นประเทศราชเพียงแห่งเดียวที่ไทยรักษาไว้ได้ในสมัยนั้น อนึ่ง เอกสารคัมภีร์โบราณที่ใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาคนควา ประมาณรอยละ ๗๐ ระบุถึงราชวาเขียนและคักลอกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการศึกษาคนควา ผู้เขียนได้วางจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วไปของสังคมเชียงใหม่ โดยเฉพาะเกี่ยวกับชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งกฎหมายโบราณจะระบุให้ทราบถึง อำนาจ สิทธิ และหน้าที่ ของสมาชิกทุกระดับชั้นในสังคม

๒. เพื่อศึกษาถึงชนชั้นผู้ปกครองบ้านเมือง ไคแก กบฏหรือเจ้าผู้ครองนคร พระบรมวงศานุวงศ์หรือเจ้านาย และข้าราชการขุนนาง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและสมัยก่อนนั้น โดยจะมุ่งศึกษาถึง อำนาจในการปกครอง สิทธิ และหน้าที่ของชนชั้นผู้ปกครอง ความชอบธรรมในการปกครอง การควบคุมการบริหารงานแผ่นดิน รายไคของรัฐบาล และ ขบวนการยุติธรรมในสังคม

๓. เพื่อศึกษาถึงชนชั้นผู้ถูกปกครอง ไคแก ประชาชนหรือไพร่เมือง เพื่อทราบถึง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของประชาชนต่อสังคม ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของ ประชาชนในสังคมเชียงใหม่

๔. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชนชั้นต่ำสุดในสังคม ไคแก ข้าหรือทาสใน สังคมเชียงใหม่ ประเภทของทาส ความสัมพันธ์ระหว่างนายเงินกับทาส การซื้อขายทาส การที่ประชาชนจะเปลี่ยนฐานะเป็นทาส การที่ทาสจะเป็นอิสระหรือเป็นไท และสภาพความเป็นอยู่ของทาส

๕. เพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วไปของสังคมเชียงใหม่ รวมทั้งศึกษาธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา ศาสนา ความเชื่อถือต่าง ๆ ในสังคม การเคลื่อนไหวในสังคม และการสมานฉันท์ในสังคมเชียงใหม่

ความสำคัญของการวิจัย

๑. ผลของการวิจัย จะให้ความกระจ่างแจ้งเรื่องราวของประวัติศาสตร์ล้านนาไทย เกี่ยวกับสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๒. ผลของการวิจัย จะช่วยให้เข้าใจสถาบันกษัตริย์และกลุ่มผู้มีอำนาจในการปกครอง คือ ข้าราชการขุนนาง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและก่อนหน้านั้น

๓. ผลจากการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ไพรเมืองหรือประชาชน จะช่วยให้สามารถศึกษา เปรียบเทียบกับระบบไพร่ในสังคมไทยอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะเรื่อง สิทธิหรือหน้าที่ และการควบคุมไพร่เมืองในสมัยต่าง ๆ

๔. ผลจากการวิจัยเรื่องชาหรือทาส จะช่วยให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเรื่อง ทาสในสมัยต่าง ๆ กระจ่างชัดยิ่งขึ้น โดยอาจจะนำไปศึกษาเปรียบเทียบกันได้ เพราะ ล้านนาไทยมีความเป็นมาและมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรไทยอื่น ๆ ทุกสมัยมา

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาสังคมเชียงใหม่ โดยมุ่งศึกษากิ่งสภาพชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ได้แก่ ชนชั้นผู้มีอำนาจในการปกครอง ประกอบด้วย กษัตริย์ เจ้านายและขุนนาง และชนชั้นผู้ถูกปกครอง ประกอบด้วย ประชาชน และทาสซึ่งเป็นชนชั้นต่ำสุดในสังคม โดยจะศึกษากิ่งอำนาจ สิทธิ หน้าที่ ตลอดจนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชนชั้นต่าง ๆ และธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ในสังคมเชียงใหม่ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๕ -

แบบแผนในการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ใ้ควางแนวทางการวิจัย โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น ๕ บท โดยมี รายละเอียดในแต่ละที่โดยสรุปดังนี้

บทที่ ๑ เรื่องคุณค่าของเอกสารโบราณที่ใช้ในการศึกษาสังคมเชียงใหม่ เนื่องจากการวิจัยโดยอาศัยหลักฐานจากเอกสารโบราณเป็นหลัก ผู้เขียนจึงได้ศึกษากิ่งประเภทของเอกสารโบราณ ข้อดีและข้อเสียในการใช้เอกสารโบราณในการวิจัย ประวัติความเป็นมา และความสืบเนื่องของเอกสารโบราณและกฎหมายล้านนาไทย รวมทั้งรายละเอียดของเอกสารโบราณที่ใช้ในการวิจัยแต่ละฉบับ

บทที่ ๒ เรื่องประวัติศาสตร์เชียงใหม่ และสภาพสังคมเชียงใหม่สมัยก่อนรัตนโกสินทร์ ตอนต้นอย่างย่อ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

บทที่ ๓ เรื่องสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศึกษาจากชนชั้นผู้ปกครอง ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ และกลุ่มข้าราชการขุนนาง โดยกล่าวถึง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ปกครองบ้านเมือง การควบคุมผู้ปกครอง รายได้ของแผ่นดิน และขบวนการยุติธรรมในสังคม

บทที่ ๔ เรื่องสังคมเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศึกษาจากชนชั้นผู้ถูกปกครอง คือ ประชาชนและทาส กล่าวถึง ความสำคัญของประชาชน การจำแนกฐานะของประชาชน การควบคุมประชาชน สิทธิหน้าที่ของประชาชน ส่วนเรื่องชาวหรือทาสนั้น ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของทาส ประเภททาส สิทธิหน้าที่ของทาส การซื้อขายทาส การที่ทาสเป็นไท และการที่ไพร่เมืองกลายเป็นทาส

บทที่ ๕ เรื่องสภาพความเป็นอยู่และชนบประเพณีความเชื่อต่าง ๆ ในสังคม โดยกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมเชียงใหม่ การศึกษา ศาสนาและประเพณี ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ การเลื่อนฐานะในสังคม การสบันลักษณะในสังคม และสังคมเชียงใหม่ กับสังคมไทยภาคกลางเปรียบเทียบ

บทสรุป เป็นการศึกษาและสรุปสภาพสังคมเชียงใหม่ โดยทั่วไป ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

วิธีการดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

การวิจัยเรื่องสังคมเชียงใหม่เป็นการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) เอกสารชั้นต้น ได้ศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์โบราณเป็นสำคัญ ไคแก คัมภีร์ ประเภท ธรรมศาสตร์หรือกฎหมาย ตำนาน พงศาวดาร คำโคลง คำสอน และ วรรณคดี ของล้านนาไทย ซึ่งเอกสารเหล่านี้มีอยู่หายากและเรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน และพิมพ์ เผยแพร่โดยหน่วยงานทางราชการและบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ทั้งนี้ คือ โครงการไทย ศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แผนกตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และ ผู้ทรงคุณวุฒิที่สนใจถ่ายทอดเป็นภาษาปัจจุบัน ไคแก ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร อาจารย์ สังขะ วรรณสัย อาจารย์ มณี พยอมยงค์ อาจารย์ ถิ่น รัตติกาน ฯลฯ และบางฉบับที่ผู้เขียนสนใจแต่ยังไม่มีการถ่ายทอดเป็นภาษาปัจจุบัน ผู้เขียนก็ได้พยายามถ่ายทอด ด้วยตนเอง และได้รับความกรุณาจาก ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ช่วยตรวจ ทานและแก้ไข

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่มีความสำคัญรองลงไป คือ เอกสารชั้น รอง ไคแก หนังสือตำราต่าง ๆ วารสาร งานวิทยานิพนธ์ และหนังสือต่าง ๆ ที่ผู้ทรง คุณวุฒิพิมพ์เผยแพร่ เอกสารประเภทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดต่าง ๆ ไคแก หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องสังคมเชียงใหม่ มีข้อจำกัดเกี่ยวกับเอกสารที่ใช้ในการ วิจัยอยู่มาก เนื่องจากเอกสารโบราณมีเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมไม่อาจครบถ้วนทุกคน และยังมี เอกสารโบราณที่ยังไม่ใคร่ทำการสำรวจและถ่ายทอดเป็นภาษาปัจจุบันอีกเป็นจำนวนมากตาม วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนไม่อาจจะนำมาศึกษาได้ทั้งหมด ทั้งนี้เท่าที่มีการค้นพบเอกสารสำคัญ เพิ่มเติม การศึกษาเรื่องสังคมเชียงใหม่ย่อมจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอสมมุติฐานบางประการก็ อาจจะเปลี่ยนไปไต่บาง.